

לחם לאכול ובגד ללבוש לפרשת ויצא

(כ) וַיֵּדַר יַעֲקֹב נְדָר לֵאמֹר אִם־יְהִי אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וַנִּתֵּן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלָבֹשׁ:

(כא) וּשְׁבֵתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹקִים:

(כב) וְהֶאֱבֹן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצְבָּה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עֲשֶׂה נַחֲשָׁבִים לְךָ:

מדרש אגדה לבראשית

[כ] ושמרני, שביקש יעקב שיצליחו הקדוש ברוך הוא מעיז ומגילוי עריות ומשפיכות דמים ולבסוף נכשלו בניו בכולם: ונתן לי לחם לאכל. מכאן שהצדיקים אינם מבקשים אלא כדי פרנסתן וסיפוקן, ויעקב לא היה לו אפילו בגד ללבוש בשעה שיצא מבאר שבע, אלא רצה עשו אחיו להרגו, ואליפז היה תלמידו של (יעקב) [יצחק], ואומר איך אעשה שלא אהרגנו, ולקיים מצוות אבי, גזלו כל ממונו ואפילו כל בגדיו, והניחו ערום, ועני נחשב כמת, שארבעה נחשבים כמתים:

מדרש תנחומא ישן [בובר] וישלח י

אמר הקדוש ברוך הוא למשה, משה ה' דברים שעשיתי עם יעקב עשיתי לבניו, אם יהיה אלהים עמדי (בראשית כח כ), וה' הולך לפניו יומם (שמות יג כא), ושמרני (בראשית שם כ"ח/), ששמרתי אותם מפרעה וחבריו ונערתו פרעה וכל חילו, וכן עמלק, ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו (שמות יז יג), ונתן לי לחם לאכול (בראשית שם כ"ח/), הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז ד), ובגד ללבוש (בראשית שם כ"ח/), שמלתך לא בלתה מעליך (דברים ח ד), ושבת בשלום (בראשית שם כ"ח/), גם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום (שמות יח כג), ואח"כ קיבל עליו מלכותו, שנאמר ויצב שם מזבח וגו' (בראשית לג כ), ואף הם קבלו עליהם מלכותו, שנאמר אנכי ה' אלהיך

רבנו בחיי על התורה

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. זאת שאלת הצדיקים מאת השם, לא ישאלו המותרות רק הדבר ההכרחי בלבד שא"א לו לאדם שיחיה בלעדיו. ובידוע כי נטיית אדם אחר בקשת המותרות הוא גורם לו מהומות רבות, ועל כן כל איש ירא את השם ראוי לו שיהיה שמח בחלקו ושיסתפק במעט, ושלא יתאוה המותרות, וייטב לבו ביראת השם, הוא שאמר שלמה המע"ה: (משלי טו, טז) "טוב מעט ביראת ה' מאוצר רב ומהומה בו". והביא לזה אות ועדות מופת הכתוב שאחריו, הוא שאמר: (שם, יז) "טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו". יאמר: כי ייטב לבני אדם המעט בחברה שתנעם להם, יותר מן המרובה והמטעמים בחברת השוואים.

והענין הזה הביא למשל על מדת ההסתפקות, וממנו יש ללמוד ק"ן שיש לו לאדם להתפייס ולהסתפק במעט באהבת הש"י וביראתו יותר מתוספת הממון מן הגזל והחמס. וכן שלמה המלך ע"ה התפלל על מדת ההסתפקות, הוא שאמר: (משלי ל, ח) "הטריפני לחם חקי". ביאר: כי הריש והעושר מדות מגונות מביאות אותו לעבור על מצות התורה, כי עם הריש יצטרך אדם להחניף את הבריות, כענין שכתוב: (משלי יח, כג) "תחנונים ידבר רש", ועם העושר יבא האדם אל המותרות ויקנה לעצמו גסות הרוח וגבה לב, כענין שנאמר: (שם) "ועשיר יענה עזות", עד ששימנו תועבה, שנאמר: (משלי טז, ה) "תועבת ה' כל גבה לב". ופני זה אמר: (משלי ל, ח) "ראש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי".

ודע כי לולא שיצר לב האדם רע מנעוריו, הוזה אחר תאות יתרון העושר והכבוד בעוה"ז לא היה ראוי לו שידאג במה שלא קנה מן המותרות רק שביקש דבר המוכרח, כי מה שהוא מוכרח הקדוש ברוך הוא יזמינהו לידו יום ביום, וכענין שכתוב בפרשת המן: (שמות טז, ד) "ולקטו דבר יום ביומו", כי לא היה אפשר להם להצניע מן המן לזמן ידוע ואפילו מיום אחד למחרתו, ומתוך שהיו בוטחים בהש"י היה מזמינו להם יום יום, וכבר דרשו רז"ל בענין הפרנסה: (עבודה זרה ג ב) הקדוש ברוך הוא זן את כל העולם כולו מקרני ראמים ועד ביצי כנים, וזהו שאמר הכתוב: (תהלים קמה, ט) "ורחמיו על כל מעשיו". וכבר אנו רואים לעין בסדר העולם והנהגתו שהיא בחכמה עמוקה ונפלאה שהקב"ה מזמין לבריותיו וממציא להם הדבר ההכרחי, ומה שהוא מוכרח יותר הוא מצוי יותר, ומה שאינו מוכרח כל כך אינו מצוי כל כך. כענין המרגליות ומיני אבנים יקרות שאינן מצויות כל כך בעולם ואינם תחת יד כל אדם לפי שאינם מוכרחות כל כך, שהרי הבריות יכולין לחיות זולתן, אבל המזון שהוא מוכרח יותר מן המרגליות הוא יותר מצוי מן המרגליות, שהרי תמצא התבואה והמזון בשוקים וברחובות מה שלא תמצא המרגליות, והמים שהם מוכרחים יותר מהמזון שהרעב יכול אדם לסבלו שנים וג' ימים, ולא כן הצמא, כי אפילו זמן מועט לא יכול אדם לסבול, ע"כ המים מצויים יותר מן המזון כי תמצאם בכל מקום במדינות ואפילו בדרכים, והאוויר שהוא יותר מוכרח מן המים, שהרי חשק הצמא ויכול אדם לסבול מיל אחד או פרסה אחת, אבל בלי האוויר לא יוכל אדם ולא כל חי להתקיים אפילו רגע, ע"כ הוא מצוי יותר שלא תמצא מקום ריק מן האוויר ואפילו במקום שהכותל עומד שם האוויר. והא למדת שהדברים המוכרחים הם מצויים יותר בעולם, כי הקדוש ברוך הוא בחכמתו הגדולה סדר את עולמו בהן והזמין לבריותיו. וע"כ שאל יעקב הצדיק "לחם לאכול ובגד ללבוש" שהוא הדבר המוכרח, ושאל מדת ההסתפקות שהיא שאלת הצדיקים ולא שאל המותרות, כי התורה מואסת בהן עד שתמנע אותם ואפילו מן המלך, הוא שכתוב: (דברים יז, יז) "לא ירבה לו סוסים, ולא ירבה לו נשים, וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". (כ"כ החכם בספר חובת הלבבות).

בראשית רבה ע

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, עקילס הגר נכנס אצל ר"א אמר לו הרי כל שבחו של גר שנאמר (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה, אמר לו וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו אותו זקן שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ובא זה והושיטו לו בקנה, נכנס אצל רבי יהושע... ההחיל מפייסו בדברים, לחם, זו תורה דכתיב (משנ"ט) לנו לחמו בלחמי, שמלה, זו מליח, וזה אדם לתורה וזה למליח, ולא עוד אלא שהן משיאין את בנותיהם לכהונה והיו בניהם גדולים ומעלים עולות על גבי המזבח, ד"א לחם זה לחם הפנים, ושמלה, אלו בגדי כהונה, הרי במקדש, אבל בגבולים לחם זה חלה, ושמלה זה ראשית הגז, אמרו אלולי אריכות פנים שהארץ ר' יהושע עם עקילס היה חוזר לסורו וקרא עליו (שם /משנ"י /טז) טוב ארך אפים מגבור.

בעל הטורים על התורה

ללבוש. ב' במסורת. הכא ובגד ללבוש. ואידך ללבוש את הבגדים (ויקרא כא י). מלמד שיעקב היה כהן גדול, כדאיתא בב"ר אמר הקדוש ברוך הוא למיכאל אתה עשית ליעקב כהן גדול שלי בעל מום שהוא צולע על ירכו. חייך שאתה צריך להיות כהן גדול למעלה במקומו (ביל"ש ח"א רמז קלב). וזהו שאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, כלומר שתתקיים לי הכהונה שקניתי מעשו (שמו"ר ט ד) שהעבודה היתה בבכורות (זבחים קיב ב):